

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حکمت و تفکر / فلسفه

فلسفه اسلامی و عبور از عصر حاضر

(شأن و جایگاه فلسفه اسلامی در عصر حاضر از منظر رضا داوری اردکانی)

فاطمه حسن پور

نشر آهیخته

Hasanpour, Fatemeh

سرشناسه: حسن پور، فاطمه/ ۱۳۶۴

عنوان و نام پدیدآور: فلسفه اسلامی و عبور از عصر حاضر

(شان و جایگاه فلسفه اسلامی در عصر حاضر از منظر رضا داوری اردکانی) / فاطمه حسن پور

مشخصات نشر: اصفهان: آمیخته، ۱۳۹۸

مشخصات ظاهری: ۱۱۲ ص.

فروست: حکمت و تفکر/ فلسفه.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۱۲۷-۶۰-۰

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: داوری، رضا، ۱۳۱۲- دیدگاه درباره فلسفه اسلامی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۵ف۸/ح ۱۴ BBR

رده بندی دیویی: ۱۸۹/۱

شماره کتابشناسی ملی: ۵۵۴۹۸۹۳

نشر آهیخته

تلفن: ۰۹۱۳۲۱۹۰۸۱۸

www.ahikhteh.ir

Email: info@ahikhteh.ir

Instagram: [ahikhteh_pub](https://www.instagram.com/ahikhteh_pub)

فاطمه حسن پور
فلسفه اسلامی و عبور از عصر حاضر
(شان و جایگاه فلسفه اسلامی در عصر حاضر
از منظر رضا داوری اردکانی)

چاپ اول

۵۰۰ نسخه

۱۳۹۸

چاپ البرز

همه حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۱۲۷-۶-۰۰

ISBN: 978-622-95127-6-0

Printed in Iran

فهرست

پیشگفتار	۱
فصل اول: مفهوم‌شناسی	
۱. داوری اردکانی	۵
۲. فلسفه اسلامی	۹
۳. عصر حاضر	۱۰
۴. حواله تاریخی	۱۰
۵. زمان	۱۳
فصل دوم: ویژگی‌های فلسفه‌ی اسلامی از منظر رضا داوری اردکانی	
۱. مقدمه	۱۴
۲. ماهیت فلسفه	۱۴
۱-۲. فلسفه، بیان جلوه‌ی زمانی وجود	۱۵
۲-۲. فلسفه، شأنی از تاریخ	۱۵
۲-۳. فلسفه و احکام درست و نادرست	۱۶
۲-۴. فلسفه و مقتضیات زمان	۱۶
۲-۵. فلسفه و پرسش فلسفی	۱۷
۳. فیلسوف از نظر داوری اردکانی	۱۷
۱-۳. فاضل، شارح، محقق و فیلسوف	۱۷
۲-۳. فیلسوف و سیر به فطرت ثانی	۱۸
۳-۳. نفسانیات فیلسوف و فلسفه	۲۰
۴-۳. فیلسوف و زندگی	۲۰
۴. ماهیت فلسفه‌ی اسلامی	۲۲
۱-۴. فارابی مؤسس فلسفه‌ی اسلامی	۲۲
۲-۴. اصل جدید فلسفه اسلامی، درک جدید از "وجود"	۲۵
۳-۴. نسبت فلسفه و دین	۲۸
۵. فلسفه اسلامی و اتهامات وارد بر آن	۳۱
۱-۵. اسلامی بودن فلسفه‌ی اسلامی	۳۲
۲-۵. فلسفه‌ی اسلامی با سنجهی پژوهش	۳۳

۳-۵. فلسفه‌ی اسلامی یا بدفهمی فلسفه‌ی یونانی	۳۶
۴-۵. فلسفه‌ی اسلامی یا فلسفه‌ی التقاطی	۳۹
۵-۵. فیلسوف فلسفه‌ی اسلامی یا نگهبان فلسفه‌ی یونانی	۴۰
۶. فلسفه اسلامی در تمدن اسلامی	۴۱
۷. جمع‌بندی فصل	۴۳
فصل سوم: ویژگی‌های عصر جدید از منظر رضا داوری اردکانی	
۱. ماهیت عصر جدید	۴۵
۱-۱. ظهور تفکر غربی	۴۵
۲-۱. برداشت از "غرب"	۴۹
۱-۲-۱. غرب از منظر داوری و غرب جغرافیایی و سیاسی	۴۹
۲-۲-۱. غرب و غربیان	۵۰
۳-۲-۱. غرب و تفکر غربی	۵۱
۴-۲-۱. غرب و معقول ثانی فلسفی	۵۲
۵-۲-۱. غرب و نظم تاریخی	۵۲
۶-۲-۱. غرب و وحدت تاریخی	۵۳
۷-۲-۱. غرب و تاریخی بودن	۵۴
۸-۲-۱. غرب و مجموعه‌ای از اجزاء	۵۵
۹-۲-۱. غرب به مثابه‌ی یک کل	۵۵
۱۰-۲-۱. غرب و کلی	۵۶
۱۱-۲-۱. غرب و کلی سعی	۵۷
۱۲-۲-۱. غرب و ضرورت تاریخی	۵۷
۳-۱. مهم‌ترین شاخصه‌های عصر جدید	۵۸
۱-۳-۱. انسان در عصر جدید	۵۹
۲-۳-۱. فلسفه در عصر جدید	۶۱
۳-۳-۱. تکنیک	۶۲
۴-۳-۱. عالم تکنیک و اختیار انسان	۶۴
۵-۳-۱. عقل جدید	۶۴
۶-۳-۱. علم جدید	۶۸

۷۱	۷-۳-۱. توسعه
۷۲	۸-۳-۱. شرق‌شناسی
۷۵	۹-۳-۱. وضعیت پست‌مدرن
۷۸	۴-۱. مواجهه‌ی جهان غیر غربی با تجدد (جوامع توسعه‌نیافته)
۸۲	۵-۱. ویژگی‌های جهان توسعه‌نیافته
۸۲	۱-۵-۱. علم در جهان توسعه‌نیافته
۸۳	۲-۵-۱. عقل در جهان توسعه‌نیافته
۸۳	۳-۵-۱. سیاست و بی‌توجهی به تفکر در جوامع توسعه‌نیافته
۸۴	۴-۵-۱. توسعه‌نیافتگی کشوری مثل ایران
	فصل چهارم: شأن و تأثیر فلسفه اسلامی در عصر حاضر از نظر رضا داوری اردکانی
۸۷	۱. مقدمه
۸۷	۲. مراد از شأن و اثر فلسفه
۸۹	۳. وضعیت تقلید نشانه‌ی نبود تفکر
۹۱	۴. رجوع به گذشته‌ای که گذشته نیست
۹۸	۵. نقد و راه‌یابی
۱۰۲	۶. تذکر و تفکر
۱۰۴	۷. توسعه‌ی آگاهانه
۱۰۶	۸. وظیفه‌ی اهالی فلسفه
۱۰۸	۹. جمع‌بندی فصل
۱۱۰	جمع‌بندی نهایی
۱۱۳	منابع

پیشگفتار

داوری اردکانی در بیشتر آثار خود به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به بررسی ماهیت عصر تجدد پرداخته است. وی با توجه به ظهور اندیشه‌ی پست‌مدرن، امکان‌هایی که کشورهای توسعه‌نیافته در پیش رو دارند، مطرح نموده و مدعی است که از بین امکان‌های موجود، رجوع به مآثر گذشته از جمله فلسفه اسلامی می‌تواند بشر را مهبلی عبور از وضع موجود نماید. غالباً عصر جدید را که با نام‌های تجدد، مدرنیته و غرب می‌توان در آثار داوری یافت، از طریق دستاوردهای علمی و تکنولوژی می‌شناسند، اما داوری معتقد است عصر جدید باطنی دارد که «باید آن را شناخت و این باطن را حجاب‌های بسیار و پندارهای تبلیغاتی رنگارنگ پوشانده است» (داوری اردکانی، ۱۳۹۱: ۵۰). عصر جدید؛ این تاریخ تقریباً چهارصدساله، ظهور عالمی با امکان‌های متناسب با این عالم است. اکنون و با گذشت چندین قرن، علی‌رغم تحقق تمام امکان‌های این عصر، پایان راه مدرنیته چندان روشن نیست. در اندیشه‌ی پست‌مدرن بیان می‌شود که مدرنیته نتوانسته است ادعاهای خود را محقق کند و به همین دلیل ماهیت تجدد مورد پرسش و نقد قرار می‌گیرد؛ یعنی پرسش می‌شود که تجدد چگونه به وجود آمده و از چه مراحل گذشته و به کجا می‌رود. داوری معتقد است: «این پرسش تنها به غرب مربوط نیست زیرا سرنوشت تاریخ جهان و نوع بشر به تقدیر تجدد بسته شده است» (همو، ۱۳۸۶: ۳۲۳).

در این عصر جوامع توسعه‌نیافته که تجدد را تنها در آثاری همچون صنعت و تکنولوژی شناخته‌اند، قادر به همراهی با تجدد نبوده‌اند. اکثراً اینان در حسرت بودن در شرایط توسعه‌یافتگی خود را اسیر کالاهای مصرفی و تقلید کرده‌اند. داوری در این باره می‌گوید:

«در زمان توسعه نیافتگی گرچه می‌پندارند که در کار و راه تحقق آینده دلخواه خویشند، صورتی از "اکنون" را تکرار می‌کنند که اکنون معلق است یعنی اکنونی که از گذشته بریده و به آینده نپیوسته است این اکنون، اکنون توسعه نیافتگی است» (همو، ۱۳۹۴ الف: ۶۳).

داوری اردکانی معتقد است رجوع به فلسفه اسلامی می‌تواند ما را از حجاب‌های بسیار عصر جدید خارج کرده و مہیای آینده کند. او مدعی است سطور نانوشته‌ای در فلسفه‌ی اسلامی موجود است که تنها با درک و فهم آن می‌توان با فلسفه‌ی ابن‌سینا و ملاصدرا در این زمان همراه شد و از این ویژگی منحصر به فرد فلسفه‌ی اسلامی که در اوج خود جمع علم کلام و فلسفه مشاء و حکمت اشراق و تصوّف نظری در حکمت متعالیه و نهایتاً ایجاد یک تفکر قدسی است بهره برد. داوری این هم‌زبانی و هم‌سخنی را مہیا شدن برای عبور از وضع موجود جهان می‌داند.

وی نگاه ویژه‌ای به فلسفه اسلامی دارد. بحث فلسفه اسلامی نخستین بار در کتاب فلسفه مدنی فارابی که از تألیفات اوست، مطرح شده و در آنجا فارابی مؤسس فلسفه اسلامی معرفی شده و به صورت جدی این سؤال مطرح شده است که آیا عنوان فلسفه اسلامی تعبیر درستی است و فارابی، ابن‌سینا و... فیلسوف اسلامی‌اند؟ او که فلسفه را در نسیتی که با تاریخ دارد بررسی می‌کند معتقد است که فارابی با درک جدیدی از "وجود" و فهم مطابقت حقیقت دیانت با فلسفه، فلسفه را تجدید کرده است.

از نظر داوری اردکانی «فلسفه اسلامی فهم فلسفه‌ی یونان در افق عالم اسلام است» (همو، ۱۳۸۹ ی: ۸۷). صرف خواندن و تکرار مسائل فلسفی، ممکن است این ظن را قوت بخشد که فلسفه‌ی اسلامی تقلید و شرح آرای یونانیان است یا اینکه ابن‌سینا و ملاصدرا مربوط به گذشته‌ی ماست و نمی‌تواند برای اکنون ما مفید باشد. او معتقد است که ورای خواندن و

آموزش اصول و مسائل فلسفی می‌توان به فهمی از فلسفه‌ی اسلامی رسید که مایه‌ی تذکر و ره‌آموز پیمودن راه آینده باشد.

از آن جهت به دیدگاه دکتر داوری در این پژوهش پرداخته شده است که او از محدود کسانی است که مسائل را در نسبتی که با تاریخ دارند، بررسی می‌کند؛ به عبارت دیگر او به عنوان متفکر معاصر ایرانی با نگاهی فلسفی به وضعیت کشورهای توسعه‌نیافته در شرایط پست‌مدرن پرداخته است و اهالی فلسفه را دعوت به رجوع به مآثر تاریخی فلسفی می‌کند و راه برون‌رفت از وضعیت حاضر ایران و جهان را در این رجوع می‌داند. او معتقد است در رجوع به فلسفه‌اسلامی باید به این نکته توجه داشت که علم فلسفه آموختنی است اما اگر در مرحله‌ی آموختن بمانیم، از فلسفه چیزی جز مجموعه‌ای از مسائلی که صورت انتزاعی پیدا کرده است نمی‌ماند و این فلسفه در تاریخ ماندگار و منشأ اثر نخواهد بود. او همواره به پرسش از ماهیت امور پرداخته و به نسبت مسائل زمانه با "زمان" فکر کرده است. تألیف بیش از پنجاه جلد کتاب در مسائل گوناگون و با نگاهی فلسفی، خود دلیلی بر این مدعاست. در این تألیفات نه همچون یک پژوهشگر و محقق، بلکه در جایگاه یک متفکر فیلسوف به بیان درک و یافت فلسفی خود می‌پردازد و از بحث‌های انتزاعی فلسفی و پرداختن به مشهورات دوری می‌کند. داوری بیانی مجمل و ثقیل دارد و البته خود او این ثقیل بودن را ویژگی فلسفه می‌داند. مطالعه‌ی آثار او که متفکر معاصر ایرانی است ما را با تاریخی که در آن زندگی می‌کنیم، مسائل، ضعف‌ها و فرصت‌های آن آشنا می‌کند. این آشنایی می‌تواند زمینه‌ی حضور فعالتر اهالی فلسفه را در این زمانه فراهم کند. مجموعه‌ی این ویژگی‌های دکتر داوری، ضرورت بحث و فحص در آثار ایشان و استخراج دیدگاه‌ها و تبیین آراء وی را نشان می‌دهد. نگارنده در این پژوهش بر آن بوده است که با بررسی تمام آثار او تصویر

دقیق‌تر و همه‌جانبه‌ای از دیدگاه‌های فلسفی این متفکر معاصر پیرامون مسئله شأن و تأثیر فلسفه اسلامی در عصر جدید ارائه دهد بر همین اساس با اتکاء بر متن آثار مکتوب دکتر رضا داوری اردکانی، آراء ایشان به روش تحقیق اسنادی و نوع تحقیق، توصیفی تحلیلی، ارائه می‌شود.

برای رسیدن به این هدف، چند هدف فرعی دنبال شده است که عبارت‌اند از:

- شناخت ویژگی‌های ممتاز فلسفه‌ی اسلامی و پاسخ به شبهاتی که پیرامون ماهیت این فلسفه وجود دارد و حتی این شبهات در بین اساتید و دانشجویان این رشته طرفدارانی دارد.

- تشریح عالمی که در آن به سر می‌بریم، مخصوصاً از این جهت که این عالم با مراتب شدت و ضعف در همه جا نفوذ یافته است و مروج نحوه تفکری خاص است و اکنون در وضعیت پست مدرن به سر می‌برد. وضعیتی که اصول اساسی این عالم مورد چون و چرا قرار گرفته است.

- بیان امکان برقراری نسبت جدید با فلسفه‌ی اسلامی و عبور از وضعیت توسعه‌نیافتگی در این نسبت جدید، فلسفه‌ی اسلامی از قالب بحث‌های خشک و انتزاعی خارج شده و متذکر و ره‌آموز ما مخصوصاً در وضعیت پست‌مدرن و شرایط خاص کشورهای توسعه‌نیافته خواهد بود.